

Francesc NADAL i Luis URTEAGA [ed.] (2014).
Mapas y cartógrafos en la Guerra Civil española (1936-1939)
Madrid: Instituto Geográfico Nacional, 290 p.

Puntual a la cita anyal, el Grup d'Estudis d'Història de la Cartografia (GEHC) s'apunta una nova publicació en el seu ja dilatat palmarès, la vàlua del qual li ha valgut la menció de qualitat atorgada per la Generalitat de Catalunya. En efecte, el GEHC ens té acostumats, any rere any, a lliuraments dels fruits de la seva recerca en forma de llibres d'acurada edició, com és el cas del que ara comentaré, i articles a les revistes científiques d'abast internacional de la més alta consideració. No hi fa res que el nom del grup no sigui explícit en els crèdits de la publicació.

Mapas y cartógrafos en la Guerra Civil española (1936-1939) no restarà pas sol a l'apartat del CV del grup corresponent a l'any 2014. Fa poc, he tingut el plaer de comentar en l'obrador obert de la SCG el llibre *Estudis sobre la cartografia de Barcelona, del segle XVIII al XXI: els mapes d'una ciutat en expansió*,¹ publicat també l'any passat, en el qual la participació dels membres del GEHC resulta decisiva per a la consistència global de la publicació. Així, el grup pren cura en diversificar els *partenaires* de la seva producció editorial i, si els estudis barcelonins van ser promoguts per l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (Ajuntament de Barcelona), ara li toca el torn al Centro Nacional de la Información Geográfica - Instituto Geográfico Nacional (Ministerio de Fomento; Gobierno de España). No és pas la primera vegada que col·labora amb aquestes institucions, de la mateixa manera que ho ha fet, de manera reiterada, entre altres, amb l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya (ICGC), la Diputació de Barcelona (DiBa) o amb la nostra Societat (SCG). En aquest darrer cas, vegeu sinó el núm. 77 de *Treballs de la SCG*, enterament dedicat a les ponències i comunicacions llegides al seminari "La representació cartogràfica de la ciutat a la península Ibèrica (s. XVII-XIX)", organitzat pel grup amb l'Arxiu de la Corona d'Aragó (Ministerio de Educación, Cultura y Deportes; Gobierno de España).

Cal dir que l'organització de reunions científiques, com les citades al paràgraf anterior, i de les quals es desprèn sempre l'oportuna publicació, amb tiratges més o menys dilatats, és una altra de les constants del grup, una fal·lera enderiada. Sense anar més lluny, en redactar aquestes notes circumstancials sobre *Mapas y cartógrafos en la Guerra Civil española (1936-1939)*,

1. <http://scg.iec.cat/Scg9/Scg91/S9105121.htm>

m'arriba la convocatòria del “Workshop Internacional d'Història de la Cartografia Ibèrica” per celebrar els dies 5-7 de març de 2015 als locals de l'ICGC del Parc de Montjuïc de Barcelona.

Valgui la llarga introducció precedent per a posar de relleu la potència comunicativa del GEHC, a través de reunions científiques i publicacions, per a difondre el gavadal de coneixements acumulats pels seus membre sobre la matèria d'estudi de la seva preferència. És una estratègia acumulada de fa anys, la qual s'aproxima molt, m'agrada fer-ho notar, a la que segueixen els equips d'investigació en medicina, ciències i enginyeria. Penseu que hi ha metges que signen centenars d'articles cada any! I com s'aconsegueix aquesta *performance*? El primer i principal, és no desviar l'atenció del grup de la temàtica clau que els aglutina. Les manifestacions públiques de la recerca podran ser ben diverses, a vegades fins i tot un pèl contradictòries. Però no apartar-se de l'eix en la ruta traçada, és fonamental per a no perdre pistonada de cara al bon rendiment dels esforços de documentació, anàlisi i redacció efectuats. És la bona ruta per a obtenir un reconeixement acadèmic d'excel·lència.

Una bona ruta comunicativa de l'activitat científica també aprofita, naturalment, l'efecte acumulatiu. És el cas del llibre objecte d'aquests comentaris, el qual té l'antecedent més evident en la publicació *Els mapes en la Guerra Civil espanyola (1936-1939)*, la qual acompanyava una exposició – una altra modalitat expressiva molt ben aprofitada pel GEHC – que amb igual títol va romandre oberta al públic a la seu de l'ICGC des del 24 de gener al 30 de març de 2007. La mostra va ser inclosa dintre del “Programa per al Memorial Democràtic” endegat per diverses conselleries de la Generalitat de Catalunya i, més endavant, va ser presentada a diverses ciutats d'Espanya. La majoria dels comentaris, observacions i valoracions que jo mateix vaig expressar en revisar-la poc després de la seva aparició, serviren per a *Mapas y cartógrafos en la Guerra Civil española (1936-1939)*. I encara n'hi ha de més reculats, com els que vaig expressar personalment i cordial als seus editors arran la publicació de l'article “El mapa topográfico del Protectorado de Marruecos en su contexto político e institucional (1923-1940)”,² en el qual destacaven el paper dels militars de les comissions geogràfiques en la revolta del Divuit de Juliol del Trenta-sis.

En aquelles publicacions anteriors, i n'hi ha moltes altres, observava als autors que sobre un teló fons de localització i descripció de mapes, fotografies aèries i altres documents geogràfics, el fil conductor de la seva presentació discorria en el domini de la història de les institucions públiques, dels cossos de funcionaris de l'Estat en especial, i de les trajectòries vitals dels seus protagonistes més destacats. Una opció, no caldria dir-ho, ben vàlida i enriquidora en els àmbits de coneixement de la geografia, cruïlla immemorial d'especialitzacions de tota mena. Tanmateix, en la publicació present he apreciat, i no crec haver-me confós, una major atenció a l'evolució tècnica i

2. *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, 36 (2000) p. 15-46.

aplicacions innovadores dels documents geogràfics, sense oblidar l'instrumental associat a la comesa, i sense que arribi a superar l'allau de documentació històrica general. Cal celebrar-ho.

Explicat tot això, poca cosa resta per afegir sinó és un breu resum dels continguts del llibre. Així, els curadors s'apunten l'autoria dels dos primers capítols [21-67], esmerçats a recordar l'estat dels mapes militars d'Espanya a les vigílies de la Guerra Civil amb especial dedicació a les institucions cartogràfiques responsables de la seva producció i edició: la Sección Cartográfica de l'Estat Major Central i l'Instituto Geográfico. Ben aferrats al pal de pallar de la recerca del grup, abans esbossada, efectuen un despullament complet de l'evolució de les institucions i dels seus protagonistes durant la II República. Les parts segona [69-147] i tercera [149-219] del llibre són dedicades a detallar els mapes de l'exèrcit republicà i el dels rebels, respectivament. Dels primers, en tenen cura Francesc Nadal, Jesús Burgueño i José I. Muro, mentre que Luis Urteaga i M. Carme Montaner ho fan dels segons. L'obra es completa amb una quarta part [221-269], titulada "Ecos y consecuencias cartográficas de la Guerra Civil", en la qual Francesc Nadal i José L. Villanova exploten a fons diversos fons documentals: la de la cartografia francesa de 1936-39 de la serralada pirinenca i els mapes de l'arxiu personal del general Rojo Lluch. No caldria dir que tot el llibre, i no només aquesta part, es recolza en fons i col·leccions documentals, específiques i singulars en el domini de la documentació geogràfica, d'un alt valor històric, tota la qual queda ben referenciada a l'Annex. En fi, la quarta part porta l'afegit d'un capítol signat per Nadal i Montaner sobre els cartògrafs republicans exiliats.

Pau Alegre